

nelâbidîn es-Senûsî, *Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî hayâtühû ve edebüh* (Tunus 1956); Halife et-Telîsî, *eş-Şâbbî ve Cübrân* (Beyrut 1967); İzzeddin el-Medenî v.dğr., *Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî şâ'iru Tûnis* (Tunus 1984); Mustafa Habîb Bahrî, *eş-Şâbbî en-Nebiyü'l-mechûl* (Dımaşk 1960); Midhat Sa'd Muhammed el-Cebbâr, *eş-Şûretü's-şî'riyye 'inde Ebi'l-Kâsım eş-Şâbbî* (Trablus 1984); Recâ Nakkâş, *eş-Şâbbî şâ'irü'l-hub ve's-şevre* (Beyrut 1971; Kahire 1996); Hâvî İlyâ Sâlim – Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî, *Şâ'irü'l-hayât ve'l-mevt* (Beyrut 1972) (diğer çalışmalar için bk. Yûsuf Es'ad Dâğır, II, 451; Muhammed Kirrû, s. 106-109).

BİBLİYOGRAFYA :

Şâbbî, *Eğâni'l-hayât* (nşr. Muhammed el-Emîn eş-Şâbbî), Tunus 1966, neşredenin girişi; a.mlf., *el-A'mâlü'l-kâmile*, Tunus 1984, girişi; a.mlf., *Dîvânü Ebi'l-Kâsım eş-Şâbbî ve resâ'ilüh* (nşr. Mecîd Tarrâd), Beyrut 1413/1993, neşredenin girişi, s. 9-22; Zeynelâbidîn es-Senûsî, *el-Edebü't-Tûnisî fi'l-karni'r-râbi' 'aşer*, Tunus 1927, s. 202-254; S. Bencheneb, *La poésie arabe moderne*, Alger 1944, s. 127-134; E. Dermenghem, *Les plus beaux textes arabes*, Paris 1951, s. 493-499; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Magribi'l-'Arabî*, Rabat 1399/1979, II, 166-174; Yûsuf Es'ad Dâğır, *Meşâdirü'd-dirâsâti'l-edebiyeye*, Beyrut 1983, II, 449-451; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi' fi târihi'l-edebî'l-'Arabî*, Beyrut 1986, s. 554-570; Ömer Ferruh, *eş-Şâbbî: Şâ'irü'l-hub ve'l-hayât*, Beyrut 1987, s. 84-187; Kâzım Hutayt, *A'lâm ve ruvvâd fi'l-edebî'l-'Arabî*, Beyrut 1407/1987, s. 351-362; Ebü'l-Kâsım Muhammed Kirrû, *Müstedrekü'l-fihrisi't-târîhi li'l-mü'ellesâti't-Tûnisîyye*, Beyrut 1988, s. 105-109; A. Ghédira, "Essai d'une biographie d'Abü'l-Qâsim al-Şâbbî", *Arabica*, VI, Leiden 1959, s. 266-280; a.mlf., "al-Şâbbî", *EL' (Ing.)*, IX, 160-161; S. Masliyah, "eş-Şekl fi şî'ri Ebi'l-Kâsım eş-Şâbbî", *Fikrûn ve fen*, sy. 29, Bonn 1977, s. 70-81; İnci Koçak, "Mevlâna ve Ömer Hayyam'ın eş-Şâbbî'ye Etkileri ve Şiirinin Özellikleri", *DTCFD*, XXXVIII/1-2 (1998), s. 32-40; Hüseyin Yazıcı, "Tunus'ta Modern Arap Edebiyatı ve Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî", *Nûsha*, II/5, Ankara 2002, s. 49-67.

SÜLEYMAN TÜLÜCÜ

ŞÂBBÜZZARÎF

(bk. TİLİMSÂNÎ, Şâbbüzzarîf).

ŞA'BEZE

(الشعبذة)

El çabukluğu ile bir şeyi olduğundan başka türlü gösterme, hokkabazlık

(bk. HÂRİKULÂDE).

ŞA'BÎ

(الشعبي)

Ebü Amr Âmir b. Şerâhil b. Abd(illâh) el-Hemdâni eş-Şa'bî (ö. 104/722)

Hadis âlimi, tâbiî.

19 (640) yılında Kûfe'de dünyaya geldi. Ayrıca 17, 20, 21 (642), 28 (649), 30 ve 31 (652) yıllarında doğduğu söylenmiş, bazı kaynaklarda babasının adı Abdullah, dedesinin adı Şerâhil olarak da kaydedilmiştir. Soyu Yemen'de yaşayan Himyerî hânedanından Benî Şa'bân b. Amr'a dayanmaktadır. Bu kabileden Kûfe'de yaşayanlar Şa'bî, Mısır'da yaşayanlar Üş'ûbî, Yemen'de yaşayanlar Âlû Zî Şa'beyn, Suriye'de yaşayanlar Şa'bânî diye anılır. Annesinin, Hz. Ömer devrinde Irak'ta müslümanlarla Sâsânîler arasında cereyan eden Celûlâ Savaşı'nda alınan esirlerden olduğu belirtilmektedir.

Kendi ifadesine göre Şa'bî 500 sahâbiyi görüp tanıdı (Buhârî, I, 254). Tâbiîn neslinin ünlü fakihlerinden olan İbrâhim en-Nehâî ile birlikte Abdullah b. Mes'ûd'un önde gelen talebesi oldu. Sa'd b. Ebû Vakâs, Saîd b. Zeyd, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Adî b. Hâtim, Üsâme b. Zeyd, Ebû Mes'ûd el-Bedrî, Ebû Hüreyre, bir yıl süreyle talebelik yaptığı Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Mugire b. Şu'be, Cerîr b. Abdullah, İmrân b. Husayn, Nu'mân b. Beşîr, Berâ b. Âzîb, Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ebû Evfâ, Enes b. Mâlik, Hz. Âişe, Meymûne, Ümmü Seleme, Avf b. Mâlik, Âsım b. Adî, Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Utbe gibi yetmişten fazla sahâbiden hadis öğrendi. Resûl-i Ekrem'in elçisi Amr b. Ümeyye'den siyer rivayet etti. Şa'bî'nin kırk sekiz sahâbiden rivayette bulunduğu söyleyenler de vardır. Bazı kaynaklarda Şa'bî'nin Hz. Ali'yi görmeye beraber ondan hadis rivayet etmediği kaydedilmektedir de hocaları arasında Hz. Ali'nin de olduğu anlaşılmaktadır (İbn Hacer, V, 65). Bazı sahâbilerden sadece onun rivayette bulunduğu bilinmektedir. Şa'bî önde gelen tâbiîlerden Alkame b. Kays, Esved b. Yezîd, Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Kâdî Şüreyh, Abîde es-Selmânî, Mesrûk b. Edda', İkrime el-Berberî, Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Kûfe Kadısı Ebû Bürde el-Eş'arî, Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekîr'den hadis rivayet etti. Hz. Ali'nin talebesi olan Hâris el-A'ver'den hesap ilmini öğrendi. Kendisinden tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn neslinden Emevî Halifesi Abdülmelik b.

Mervân, A'meş, İbn Sîrîn, Katâde b. Diâme, Amr b. Meymûn, Amr b. Şürahbîl, Hammâd b. Ebû Süleyman, Şîf muhaddis Câbir el-Cu'fî, İbn Şübrûme, Osman el-Bettî, Haccâc b. Ertât, Muhammed b. Sâib el-Kelbî, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Abdullah b. Avn, Ebû Mihnef rivayette bulundu.

Şa'bî, Abdullah b. Zübeyr tarafından Kûfe valiliğine tayin edilen Abdullah b. Mutî' ve Abdullah b. Yezîd el-Hatmî'nin kâtipliğini yaptı. Haccâc Irak valisi olunca Şa'bî'yi tanıdı; onun hadis ilmi yanında kıraat ve ferâiz ilimlerini de çok iyi bildiğini, Arap diline vâkîf olduğunu, şiir, hesap ve meğâzîde benzeri bulunmadığını görüp ilmine hayran kaldı; onu Kûfe'deki Şa'bîler'in ve bütün Hemdanlılar'ın sorumlusu (arîf) olarak tayin etti. Emevî kumandanı Abdurrahman b. Muhammed İbnü'l-Eş'as, Emevîler'e karşı isyan ettiği zaman Kûfe'li âlimlerle birlikte Şa'bî de onun yanında yer aldı. Haccâc bunu duyunca çok öfkelendi ve kendisini ele geçirdiği takdirde öldüreceğini söyledi. İbnü'l-Eş'as, Deyrül-cemâcim'de Emevî kuvvetlerine yenilince (82/701) zor durumda kalan Şa'bî dokuz ay süreyle gizlendi; daha sonra Kuteybe b. Müslim, Horasan valisi olduğunda onun birliğine katılarak Horasan'a gitti. Haccâc, Şa'bî'nin orada bulunduğunu öğrenip onu huzuruna getirtti. Fakat Şa'bî'ye hayran olduğundan onun pek zarif bir üslûpla af dilemesi üzerine kendisini affetti. Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân, Haccâc'dan çocuklarını eğitmek üzere kültürlü ve üstün ahlâklî bir âlim tavsiye etmesini istediği zaman Haccâc ona Şa'bî'nin adını verdi, Halife de Şa'bî'yi çocuklarını eğitmekle görevlendirdi. Bu arada Şa'bî'nin üstün temsil kabiliyetini farkedip kendisini Bizans'a elçi olarak gönderdi. Bizans imparatorunun Şa'bî'nin geniş kültürünü takdir ettiği ve konuşmasını çok beğendiği, hatta onu kışkırdığı rivayet edilmektedir. Şa'bî'nin sohbetlerinden büyük zevk alan Abdülmelik b. Mervân, onu Mısır valisi olan kardeşi Abdülazîz'e elçi sıfatıyla gönderdiğinde vali Şa'bî'nin kendi yanında kalmasını istedi. Halife de onun sadece bir ay süreyle Mısır'da kalmasına izin verdi. Daha sonra Şa'bî, Halife Ömer b. Abdülazîz'in arzusu üzerine Kûfe kadılığını kabul etti, ancak bir yıl sonra bu görevden ayrıldı. Abdülmelik'in onu Basra kadılığına tayin ettiğine dair rivayet güvenilir bulunmamıştır. Şa'bî'nin vefatıyla ilgili olarak 103 (721) yılından 110 (728) yılına kadar çeşitli tarihler ileri sürülmekle birlikte yaygın kanaate göre 104'te (722) Kû-

fe'de vefat etti. Şa'bî, Emevîler devri Arap şairi A'sâ Hemdân'ın kız kardeşiyle, A'sâ Hemdân da onun kız kardeşiyle evlenmiştir. Yemenli muhaddis ve tarihçi Mufaddal b. Muhammed el-Cenedî Şa'bî'nin torunlarındanır.

Şa'bî, devrinin önde gelen hadis âlimi ve münekkitlerindendi. İbn Sîrîn'in belirttiğine göre Kûfe'de birçok sahâbî henüz hayattayken Şa'bî'nin geniş bir ilim halkası vardı. Yahyâ b. Saîd el-Kattân isnad hakkındaki ilk araştırmayı onun yaptığını, Râm-hürmüzi de isnadın onunla başladığını söylemektedir (bk. İSNAD). Şa'bî'nin güvenilir olduğunda ittifak edildiği gibi Yahyâ b. Maîn'e göre onun adını zikredip kendisinden hadis rivayet eden kimse de güvenilir sayılırdı (İbn Ebû Hâtim, VI, 323-324). Zayıf kabul edilen mürsel rivayetler genellikle delil olarak kullanılmadığı halde Şa'bî'nin mürsellerinin sıhhatinde ittifak edilmesi ona duyulan güveni ortaya koymaktadır.

Güçlü bir hâfızaya sahip olan ve rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Şa'bî duyduğunu hemen ezberler, bu sebeple hadis yazmaya gerek duymazdı. Hocalarından rivayetlerini bir defa daha tekrar etmelerini istemezdi. Ancak talebelerine kendisinden duydukları hadisleri duvara bile olsa yazmalarını tavsiye ederdi. Bilgilerini çeşitli münasebetlerle tekrarlar, bir yere beraberce gittiği muhaddislere birbirine hadis rivayet etmeyi teklif ederdi. Bununla birlikte bazı bilgileri zamanla unuttuğunu ve bu bilgilerin bir kişiyi âlim yapacak kadar çok olduğunu söylerdi. Şa'bî geniş hadis ve fıkıh bilgisi yanında megâzî, şiir, tarih ve eyyâmü'l-Arap'ta da önde gelen râvilerden biriydi. Onun megâzî rivayetini dinleyen Abdullah b. Ömer, "Bu zat anlattığı gazvelerde bizimle beraber bulunmuş gibi konuşuyor ve bu gazveleri benden daha iyi biliyor" demişti. Şa'bî, hâfızasında bir ay boyunca okuyacak kadar çok şiir bulunduğunu söylemekle beraber hadise nisbetle az şiir rivayet ederdi.

Sünnete göre yaşamaya gayret eden Şa'bî müttaki bir âlimdi. Geniş ilmine ve devrinin en fakihî diye bilinmesine rağmen (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 299) fetva vermekten çekinir, kendisine sorulan sorulara çoğu zaman, "Bilmiyorum" diye cevap verir, bilinmeyen bir konu hakkında, "Allah bilir" demenin en güzel ilim olduğunu söylerdi. Sorulan meseleleri âyet, hadis ve sahâbe kavline göre cevaplar, meseleleri kıyas yaparak çözmeyi doğru bulmaz, bu hususta yapılan tekliflere kızdı. Nitekim âyet ve hadislerden kaynak bula-

madığı bir meselede kendisinden re'yi ile cevap vermesi istenince şiddetli tepki gösterdiği kaydedilmektedir (İbn Sa'd, VI, 250). Meseleleri kıyasla çözümenin helâli haram, haramı helâl kılmaya yol açacağından endişe ederdi. Basralı hadis âlimi Abdullah b. Avn'in, arkadaşlarıyla müzakere ettikleri konularda rivayetin bulunmadığını sandıkları durumlarda hocası Şa'bî'nin kendilerine mutlaka bir hadis okuduğunu söylemesi onun re'yi ve kıyas neden itibar etmediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Şa'bî nas bulmadığı zaman re'yi ile fetva veren tâbiîn âlimleri arasında zikredilmiştir (İbn Abdülber, II, 859). Öte yandan Şa'bî fakih olmadığını, sadece öğrendiği hadisleri rivayet ettiğini söyler, "Fakih bildiğiyle amel eden kişidir" derdi.

Şa'bî neşeli ve nüktedan bir tabiata sahipti; fakat kendisine fetva sorulduğunda hemen ciddileşir, doğru cevap verebilmenin sıkıntısını çekerek. Bir gün hamamda peştamalsız yıkanan birini görünce gözlerini yummuş, bu kişinin ne zamandan beri âmâ olduğunu sorması üzerine, "Allah senin hayâ perdeni yırttığından beri" cevabını vermiştir. Gereksiz bilgilere meraklı olan bir kişi ona İblîs'in karısının adını sorunca İblîs'in düşününde bulunmadığını söylemiştir. Kendisine hakarete yeltenen bir kimseye de, "Eğer doğru söylüyorsan Allah beni, yalan söylüyorsan seni affetsin" demiştir. Şa'bî kıyafetinin düzgün olmasına dikkat eder, sakalını kınayla boyardı. Akrabalarıyla ilgilenir, onlardan borçlu ölenlerin borcunu öderdi.

Tâbiîn fakihî Mekhûl b. Ebû Müslim, Şa'bî'den daha âlim ve İslâm büyüklerinin görüş ve yaşayışını ondan daha iyi bilen birini görmediğini söylemiştir. Süfyân b. Uyeyne kendi zamanlarının meşhur üç âliminin Abdullah b. Abbas, Şa'bî ve Süfyân es-Sevrî olduğunu kaydetmiş, İbn Şihâb ez-Zührî de o dönemin en ünlü âlimlerinin Medine'de Saîd b. Müseyyeb, Kûfe'de Şa'bî, Basra'da Hasan-ı Basrî, Suriye'de Mekhûl olduğunu belirtmiştir. Zehebî, Şa'bî'yi hadiste imam ve hâfız, çeşitli ilimlere vâkıf, son derece güvenilir bir kişi diye nitelmiştir. Şa'bî, Hz. Ebû Bekir ile Ömer'i sevmenin ve onların faziletini kabul etmenin sünnet olduğunu söylerdi. İlmi ehline öğretmeyi tavsiye eder, ehil olmayana ilim öğretmenin günah olduğunu ifade ederdi. Onun güzel sözlerinden bazıları şöyledir: "Ne lehime ne de aleyhime olmadan keşke ilmimin hesabını ucu ucuna verebilsem!", "Biz ne fakihiz ne de âlim, biz duyduğumuz hadisleri rivayet eden kimsele-

riz. Fakih Allah'ın haram kıldığı şeylerden sakınan, âlim de Allah'tan korkan kişidir", "İlim seni cennete yaklaştıran ve cehennemden uzaklaştıran şeydir."

Şa'bî'ye bazı eserler nisbet edilmiş, yaşadığı dönemde hesabı en iyi onun bildiği, *el-Ferâ'iz ve'l-cirâhât* adlı bir kitap yazdığı söylenmiştir. Onun *el-Megâzî, el-Kifâye fi'l-İbâde ve't-tâ'a, Kitâbü's-Şûrâ ve maqtelü 'Osmân* adlı eserleri kaleme aldığı, İslâm fetihlerine dair bir kitabı Horasan'da Kuteybe b. Müslim'in yanında bulunduğu sırada ezberinden yazdığı kaydedilmiştir (Sezgin, I/2, s. 68-69).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *e't-Tabakât*, VI, 246-256; Buhârî, *e't-Târîhu's-şâgîr*, I, 253-254; Vekî, *Ahbârü'l-kuğât* (nşr. Abdülazîz el-Merâgî), Kahire 1947-1950, II, 413-428; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 322-324; Ebû Nuaym, *Hilye*, IV, 310-338; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 227-233; İbn Abdülber, *Câmi'u beyâni'l-ilm* (nşr. Ebû'l-Eşbâl ez-Züheyrî), Riyad 1414/1994, II, 859; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 294-319; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 101-120*, s. 124-132; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, V, 65-69; *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 435; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/2, s. 68-69; Süleyman b. Muhammed el-Cârullah, "el-İmâm eş-Şa'bî ve 'inâyetühü bi's-sünne", *Mecelletü Câmi'ati'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye*, sy. 48, Riyad 1425/2004, s. 15-74; F. Krenkow, "Şa'bî", *IA*, XI, 266-268; G. H. A. Juynboll, "al-Şha'bi", *El²* (Fr.), IX, 167-169; Abdülvâhid Zennûn Tâhâ, "eş-Şa'bî", *Mv.AU*, XIV, 476-479.

M. YAŞAR KANDEMİR

ŞABTAY SVİ

(bk. SABATAY SEVİ).

ŞÂBÜŞTÎ

(الشابشتي)

Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed eş-Şâbüştî (ö. 390/1000)

Fâtımî Halifesi Azîz-Billâh'ın kütüphanecisi, nedimi ve dönemin önde gelen ediplerinden.

İsmi, künyesi ve babasının adı hakkında Muhammed b. İshak, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed, Ebû'l-Hüseyn Ali b. Muhammed gibi farklı rivayetler bulunmaktadır (Şâbüştî, neşredenin girişi, s. 26). Yaptığı araştırmalara rağmen Şâbüştî kelimesi hakkında önceleri bilgi edinemediğini söyleyen İbn Hallikân, Ebû İshak es-Sâbî'nin *Kitâbü't-Tâcî* adlı eserinde Veşmgîr b. Ziyâr ed-Deylemî'nin hâcibi olan Şâbüştî adında birin-